

Opis źródła:

Atmosfera reformy kluniackiej, umocnienie się dyscypliny wśród kleru i jego emancypacja sprzyjały umocnieniu władzy papieskiej, coraz częściej rozumianej jako przeciwwaga dla instytucji cesarstwa. Przypadający na lata 1073 – 1085 pontyfikat papieża Grzegorza VII to okres kulminacji tak zwanego sporu o inwestyturę, którego przedmiotem było prawo do mianowania prałatów kościelnych przez władców świeckich. Głównym przeciwnikiem zwierzchnika Kościoła w tym konflikcie był król niemiecki Henryk IV Salicki, przyszły cesarz rzymski. Dokument *Dictatus Papae* (*Dyktat papieski*) to spisana około 1075 roku odręczna notatka, w której wspomniany biskup Rzymu sformułował swój program polityczny.

Miejsce wydania:

Das Register Gregors. VII, red. E. Caspar, [w:] *MGR Epistolae Selectae ii*, Berlin 1920-1923, s. 202-208.

Semkowicz W., Semkowicz A., *Walka cesarstwa z papieżem w świetle źródeł*, Kraków 1924, s. 13-14 (seria: *Teksty Źródłowe do Nauki Historji w Szkole Średniej*, z. 15).

Miejsce przechowywania:

Archivo Vaticano

Dictatus Papae

1. Kościół rzymski przez samego Boga został założony.
2. Tylko sam biskup rzymski może być prawnie nazwany biskupem powszechnym.
3. Tylko on sam może biskupów składać z godności lub do nich przywracać.
4. Legat jego przewodniczy wszystkim biskupom na synodzie, nawet gdy jest niższy stopniem i może na nich wydać wyrok złożenia z godności.
5. Nieobecnych może papież składać z godności.
6. Z obłożonymi przez niego klątwą nie wolno przebywać w jednym domu.
7. Jedynie jemu samemu wolno, stosownie do wymagań czasu nowe prawa wydawać, nowe gminy zakładać, ze zgromadzenia kanoników tworzyć opactwa, z drugiej strony dzielić bogate biskupstwo, a ubogie łączyć.
8. On sam tylko może używać insygniów cesarskich.
9. Tylko papieża stopy całować mają wszyscy książęta.
10. Jego jednego imię ma być wspomniane w modlitwach kościelnych.
11. Ten jeden jedyny jest tytuł "papież" na świecie.
12. Jemu wolno władcami rozporządzać, a więc i cesarzy z tronu składać.
13. Jemu wolno w razie potrzeby biskupów z miejsca na miejsce przenosić.
14. W całym Kościele wolno mu duchownych mianować, gdzieby chciał.
15. Mianowany przezeń (duchowny) może być przełożonym innego kościoła, ale nie może pełnić służby wojskowej i nie może od żadnego biskupa przyjmować urzędu wyższego stopnia.
16. Żaden synod nie może bez jego rozkazu nazywać się powszechnym.

17. Żaden przepis prawny i żadna księga kanonów, to jest praw kościelnych, nie ma ważności bez jego woli.
18. Orzeczenie jego przez nikogo nie może być zaczepione, on sam zaś może unieważnić [orzeczenia] wszystkich innych.
19. Przez nikogo nie może być on [papież] sądzony.
20. Nikomu nie wolno (sądownie) skazywać apelującego do Stolicy Apostolskiej.
21. Ważniejsze sprawy każdego Kościoła mają być Jej [Stolicy Apostolskiej] przedkładane.
22. Kościół rzymski nigdy nie pobłądził i po wszystkie czasy – wedle świadectwa Pisma św. – w żaden błąd nie popadnie.
23. Biskup rzymski, jeśli kanonicznie został obrany, dzięki zasługom Piotra św., niewątpliwie staje się świętym, jak świadczy św. Eunodiusz biskup Pawii, z czym zgadza się wielu Ojców i świętych, jak poznać można z dekretów świętego papieża Symacha.
24. Na jego zlecenie i za jego zezwoleniem wolno poddanym wnosić skargi.
25. Bez zgromadzenia synodalnego, może on biskupów składać z godności i na nowo przywracać.
26. Nikt nie może uważać się za katolika, kto nie zgadza się z Kościołem Rzymskim.
27. On może poddanych zwolnić od wierności bezecnym.

Słowniczek pojęć:

Biskup powszechny – to jest biskup będący zwierzchnikiem całej wspólnoty Kościoła i wszystkich pozostałych biskupów, a nie jedynie pierwszym pośród równych.

Używać insygniów cesarskich – a zatem także koronować cesarza. Jest to także nawiązanie do tak zwanej Donacji Konstantyna, czyli dokumentu spreparowanego w IX wieku, zgodnie z którym cesarz Konstantyn miał przyznać papieżowi prawo do używania pełnego stroju cesarskiego.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Kto w świetle przytoczonej notatki posiada prawo do koronowania cesarzy?
2. Kto poza papieżem posiadał prawo do zwoływania synodów powszechnych?
3. Czy aby przewodniczyć synodowi biskupów polskiej prowincji kościelnej legat papieski musiał posiadać godność co najmniej arcybiskupią?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Czy w świetle przytoczonego dokumentu w świecie chrześcijańskim funkcjonować miały dwie równoprawne instytucje władzy uniwersalnej?
2. Czy w świetle dokumentu biskup zawsze pozostawał dożywotnim zwierzchnikiem jednej diecezji?
3. Podaj przykład osoby, którą Grzegorz VII obłożył sankcją, o której mowa jest w punkcie 6.

4. Czy wyniesienie Bolesława Szczodrego (Śmiałego) do godności królewskiej było w zgodzie z polityką papieżstwa, którą odzwierciedla źródło?

Wskazówki:

Dictatus Papae to najbardziej wyrazista emanacja doktryny uniwersalizmu papieskiego (papocentryzmu), zgodnie z którą w świecie chrześcijańskim miała funkcjonować jedna władza uniwersalna, to jest władza papieska. Biskup Rzymu w hierarchii władców powinien być stać ponad cesarzem, który podobnie jak inni królowie miał otrzymywać godność z jego woli. Papież Grzegorz VII przypisał sobie wiele innych prerogatyw, takich jak wyłączne prawo zwoływania synodów powszechnych, a także odwoływanie i przenoszenie biskupów (co do zasady sprawujących swoją godność dożywotnio) i innych dostojników Kościoła. Ważnym stwierdzeniem jest też nałożony na wiernych Kościoła zakaz utrzymywania stosunków z osobą obłożoną przez papieża klątwą, co znalazło szczególny wymiar w 1076 roku, gdy sankcja ta dotknęła króla (przyszłego cesarza) Henryka IV, co zakończyło się słynnym upokorzeniem monarchy w Kanossie.

Koronacja Bolesława Szczodrego jak najbardziej wpisywała się w założenia doktryny wyrażone w dokumencie – władca Polski, będący stronnikiem papieża w okresie sporu o inwestyturę, otrzymał koronę za zgodą zwierzchnika Kościoła, bez udziału cesarza. Warto pamiętać, że w tym samym czasie następowała stopniowa odbudowa organizacji kościelnej w Polsce, w tym odnowienie metropolitarnej gnieźnieńskiej.

Zgodnie z doktryną Grzegorza VII legat papieski stał w hierarchii ponad wszystkimi biskupami na terenie, gdzie sprawował swoją funkcję. W związku z tym mógł on przewodniczyć synodom polskich biskupów zamiast arcybiskupa gnieźnieńskiego nawet wówczas, gdy sam nie posiadał godności arcybiskupa.

Literatura pomocnicza

Kowalski J. W., *Poczet papieży*, Warszawa 1986.

Gieysztor A., *Cesarstwo i papieżstwo w walce o władzę powszechną*, Katowice 1947.

Tymieniecki K., *Dzieje Niemiec do początku ery nowożytnej*, Poznań 1948.

Wójcik W., Doktryny średniowieczne o stosunku dwu władz i udzielaniu pomocy świeckiej, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny”, nr 10/1-2, 1967, s. 105-142.

Najważniejsze cezury.

1073 – 1085 – pontyfikat papieża Grzegorza VII.

1075 – umowna data powstania dokumentu *Dictatus Papae*.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko